

Minner fra barneåra og oppover

Av Maren Løken, f. Kolshus

Min mor var fra Kolshus vestre og far fra øvre Westerby. De giftet seg i 1891. Min bror Hans ble født på Kolshus. Johannes er født på Finnhuset som ligger i Trømborg nær grensa til Rakkestad. Mor og far bodde der de første åra de var gift. Bestefar Westerby, Andreas, eide Finnhuset. Der var det sag og en liten kvern. Far var både «sagmester» og «møllemeister» i liten målestokk.

Penger var det visst lite av. Mor fortalte hun gruet seg hver gang hun skulle kjøpe et pund kaffe. (½ kilo).

Hvor lenge de bodde på Finnhuset, vet jeg ikke, men jeg er i alle fall født i 1894 på søndre Torp i Trømborg, en gård som bestefar også eide. Først bodde fars bror Johan der. Så kjøpte han sin kone Karolines hjem, Fjøs i Eidsberg, og flyttet dit. Far overtok så forpaktningen av Torp. Første åra vi var der, har jeg nok ingen minner fra. Det ble holdt en stor feltmanøver i Rakkestad, Ranske i 1898, det husker jeg. Kong Oscar den 2. var til stede. Folk møtte opp i flokk og følge. De som hadde hest og lang vei kjørte. Ellers ble nok «apostlenes hester» mest brukt. Sykkel var det nok ingen

Vest-Kolshus på slutten av 1930-tallet. Tredje fra venstre sittende på trappa er Ingeborg Filtvedt (f. Løken).

som eide. Så husker jeg det kom to offiserer inn på gården til oss. De hadde grønne uniformer med snorer på lua, stjerner på jakkekraven og flotte hester som de red på. Det var nok ikke hverdagslige ting å få slikt besøk. Disse skulle nok være med på manøveren.

På Torp var det et lite rødmalt bryggerhus. Det står der enda. Der pleide vi å vaske klær. Vaskekarene vi brukte, var overskjærte parafintønner. Disse kalles for avskjæringer. En dag jeg var med i bryggerhuset for å hjelpe til med vasken, gikk jeg huestups ned i avskjæringen, som var full av vaske-lut. Det gikk heldigvis bra.

I bygningen var det tre rom og kjøkken. Et ble brukt til soverom. Vi var fem i familien. I 1896 kom Karoline, som sjettede medlem. Det lå minst to og

to i senga. Den minste lå sikkert sammen med mor og far. Hvis vi hadde hushjelp, lå hun i en sofa på kjøkkenet. Den besto av en benk med lokk. Madrassen var av rughalm, som var dyttet i en stor striesekk, og nødvendige sengklær. Om dagen ble lokket lagt på og tjenestegjorde da som sitteplass. I 1899 kjøpte far min mors farsgård, Kolshus vestre. Vi flyttet dit i januar 1900. Kjøpesummen var kr 18 000. Det var rart å gå inn i et nytt år. I et nytt århundre er jo enda rarere. Det ble nok feiret på forskjellige måter, men kan ikke huske noe spesielt.

Den dagen vi flyttet til Kolshus husker jeg mor kjørte pakket i «sla'en» (sleden) med unger og tepper. Vi hadde en hushjelp fra Rakkestad som het Sissel Grimstad. Hun var med og

hjalp oss med flyttingen. I storstua på Kolshus bodde det et eldre ektepar, Sissel og Johannes Lunde. Disse sto på stortrappa og tok imot oss. Deres leilighet var det ene rommet. De hadde et gammelt skatoll. Inne i skatollet sto pålegg og forskjellig. Når de spiste ble klaffen slått ned og brukt som bord. Det syntes vi var veldig praktisk. Johannes var hjulmaker. Han laget alt med hånd. Det ble nok mye bråk for Sissel, som hadde mye hueplager. Den 9. mars kom det en ny verdensborger til oss. Han ble hjemmedøpt og kalt Andreas. Han ble seks dager gammel. Kista som den lille ble lagt i, ble laga av han Johannes Lunde. Til begravelsen kom søskenbarna, Ingrid og Anders Laugslet, med hver sin lille krans.

Snekkerverkstedet til Johannes var også i stua. Der sto høvelbenken. Gulvet var trehvitt, og så var det stokkevegger. Det var riktig koselig hos dem. Med høvelflis, snekkerredskaper og det hele. På Kolshus var det gamle uthus, hus og fjøs av tømmer, to låver og små lauer. Et fjøs med 14 båser. Sørdelen av Kolshus mot Brå og Spedstad var tilvokst med bjørk og gran, og brukt som havn. Om sommeren gikk barna og plukket blomster, som det var mye av her. Etter noen års forløp begynte far å rothugge og bryte opp, så det ble dyrkbar jord.

Mor hadde en bror som het Kristian. Han bodde hos oss. Han kom ut i militærtjeneste, til Gardermoen som kavallerist. Da han kom hjem, fikk Karoline og jeg presang. Det var et bitte lite kaffeservise i tinn. En gang kom det noen unger til oss, så viste vi frem serviset, og så gikk litt av eskene

som det lå i, i stykker. Da fikk vi skjenn. Det ble oppbevart øverst i et hjørneskap i mellomkammerset. På samme plass hadde vi også hver vår dukke. Vi lukket opp skapdøra og kikket opp på dem engang iblant.

I 1901 kom det igjen en verdensborger. Den 19. april kom Aagot. Det var ei lubben svarthåret jente. Ho skreik mye. Barnesenga var vugge. Den gikk jamnt og trutt. Vugge, det var jobben min. Litt utpå sommeren – tidlig på morgenen mor var i fjøset. Aagot skreik veldig. Jeg tok henne opp og tullet henne inn i et stikkteppe. Jeg trådde på teppet, og vi ramla overende begge to. Igjen tilbake til mors bror Kristian. Kristian ble syk straks etter militærtjenesten. Han fikk tuberkulose og døde hos oss, ca. 25 år gammel. Den siste tiden han levde, var det en pleierske som pleiet ham. Når hun hadde fri, lå Karoline og jeg hos ham om nettene. Det merkelige var at ingen av oss ble syke. Vi skulle bli spart. I 1903 kom det igjen et nytt familiemedlem. Det var Andreas nr. 2. Han ble født den 30. oktober.

I 1902 begynte jeg på skolen. Den som fulgte meg, var min bror Hans. Husker ikke noe spesielt fra den dagen. Som yttertøy hadde vi «bunningskleer». Det var strikket av ullgarn. Alle hadde slike. På hode hadde vi tørklær. Regnkleer visste vi ikke hva var. I regnvær brukte vi sjal (store kleer). Disse hadde vi over hodet. Lærstøvler brukte vi året rundt. Om sommeren gikk vi mye barbeint. Tykke, hjemmestrikka strømper brukte vi hele året. I forbindelse med hodeplagg vil jeg fortelle om en liten opplevelse jeg hadde engang jeg skulle gå

ærend for mor. På veien møtte jeg en mann. Jeg hadde en rød lue på hodet. Mannen så på meg og så sier han til meg: «Ta av deg det spøkeri du har på hodet og ha på deg et tørkle». Jeg ble litt forskrekket og glad for å være hjemme igjen. Mannen manglet jo litt på sine fulle fem.

1905 var et betydningsfullt år. Jeg forsto jo lite av begivenhetene. De ble benevnt med unionsoppløsningen med Sverige. Min mors to brødre Thorvald og Johan var utkommandert til Ørje. Anders, Oles bror, gikk rekrutt-skolen den sommeren. Han var også på Ørje. De fleste trodde at det skulle bli krig, men det hele gikk over uten skuddveksling. Christian Michelsen var statsminister. Har visst mye å takke ham for og for at det gikk så bra.

Om høsten samme år, var det noen stortjuver på ferde i Eidsberg. Disse var også i Trømborg. Folk gikk på jakt etter dem. Det var en som ble kalt «Per Springer». Han var så fæl til å løpe. En dag det var folk ute og lette etter tjuvene. En av dem som var med, hadde gevær. Han skjøt Per Springer i beinet. Da ble han vel tatt den gangen.

Jeg kom til å tenke på en hendelse under Kristians sykdom. Da var det noen kvakksalvere, og vi fikk tak i en slik kvakksalver. Det var en dame. Hva slags råd hun ga ham husker jeg ikke.

Da jeg var lita, skjelte jeg veldig på det ene øyet. Jeg ble vist frem for henne. Hun sa at jeg skulle ta en legeblekke (kjempe), trekke ut nervene i bladet, ha på sur fløte og rulle det sammen og legge det bak øret. Det hjalp ikke på meg.

I 1904 på ettersommeren var det et

sterkt jordskjelv i Trømborg. Det var en søndags formiddag mellom kl. 11–12. Det ble en svær sprekk i jorden like ved stueveggen på Kolshus under rystelsene. Vi hadde en slags vannkjele på kokeovnen med lokk på. Vannet i den skvulpet over. Det var gudstjeneste i Trømborg kirke. Folk løp ut av kirken og undret seg på hva som sto på. Jeg hørte at det var panikk i en kirke. Enkelte hoppet ut gjennom vinduene. (Det omtalte jordskjelvet skjedde i Oslofjord-området og oppsto søndag 23. oktober 1904 i kirketiden. Det målte 5,4 på Richters skala. En eldre mann døde av hjertesvikt.)

Spydeberg, 15. januar 1979

*«Det gror ikke hår
på treskaller
heller»,
sa den hærrike*